

Patrimoniu

Dezvoltarea durabilă prin restaurarea patrimoniului construit

În perspectiva unei posibile creșteri a alocării de fonduri europene pentru lucrări de restaurare a clădirilor de patrimoniu în intervalul 2014 - 2020, se remarcă oportunitatea îmbunătățirii cadrului prin care aceste resurse sunt distribuite.

Arhitectul Călin Hoinărescu, președintele Uniunii Naționale a Restauratorilor de Monumente Istorice (UNRMI), subliniază: „Dacă până de curând banii condiționau și limitau procesul de restaurare, alocațiile bugetare fiind derizorii în raport cu cerințele și cu starea deplorabilă în care se află un număr mare de monumente (biserici și mănăstiri, castele și conace, zone istorice urbane și rurale), în ultimii ani, finanțarea lucrărilor cu ajutorul fondurilor europene a generat o simțitoare susținere economică a activității de restaurare a monumentelor”. În această situație, o a doua categorie de factori este legată de forța de muncă adecvată executării lucrării de restaurare a monumentelor istorice, proiectare, cercetare, executare a lucrărilor și supravegherea calităților acestor lucrări.

Aspectul calității forței de muncă este, în general, abordat sub două atitudini diametral opuse: a alarmiștilor („care au o viziune catastrofică asupra domeniului”) și a administrației, care privește cu dezinteres problema, considerând că, în numele egalității de șanse, orice agent economic are dreptul să intervină pe monumentele istorice. În consecință, companii care au în sfera de activitate efectuarea de lucrări de construcții, dar orice altceva mai puțin restaurarea clădirilor de patrimoniu, pot obține astfel de contracte, eventual angajând de formă un specialist atestat conform legii. Ori, un singur specialist nu va putea compensa lipsa de experiență a întregii echipe de lucru. Aceste două abordări sunt deopotrivă nejustificate având în vedere că în România există în fapt circa 1.300 de lucrători specializați în lucrări de restaurare, în peste 50 de firme: 300 de zidari, 250 de mozaicari, 210 ipsosari

stucatori, 260 tâmplari, 190 dulgheri, 20 pietrari, 70 tinichigii etc, toți calificați în cadrul șantierelor de restaurare derulate de membri ai UNRMI. De altfel, în Nomenclatorul calificărilor pentru care se pot organiza programe finalizate cu certificate de calificare, aprobat prin Ordinul 35/3112/2004 actualizat, apare specificația referitoare la calificarea de restauratori. Acești specialiști au primit confirmarea abilității și experienței lor îndelungate în urma verificării de către conducerea UNRMI pe șantierele unde au activat, primind o diplomă de merit în domeniul meseriei respective. De altfel, UNRMI este singura structură capabilă să stabilească nivelul de pregătire a lucrătorilor și să înmâneze diploma de merit sau de performanță, atrage atenția domnului Hoinărescu.

În opinia președintelui UNRMI, firesc ar fi ca în caietele de sarcini ale contractelor de achiziții publice pentru

lucrări de restaurare a monumentelor istorice să se stipuleze drept condiție obligatorie prezentarea dovezii că personalul care urmează să execute lucrările respective are atestatele și diplomele la care s-a făcut referire anterior, conform Directivei Comisiei Europene privind calificarea profesională.

În eventualitatea majorării surselor de finanțare europene pentru proiecte de restaurare, o soluție ar fi ca UNRMI să deschidă școli de pregătire profesională în domeniu, adaugă domnul arhitect Hoinărescu.

Condițiile de finanțare a proiectelor fac abstracție de specificul restaurărilor

O altă problemă esențială în activitatea de restaurare rezidă în asigurarea unor reglementări adecvate finanțării și bune desfășurări a lucrărilor. Derularea firească a lucrărilor de restaurare în

cadrul proiectelor cu finanțare europeană a fost frânată de o serie de prevederi arbitrare din ghidul solicitantului, introduse de un personal nespecializat pe acest palier. De exemplu, în mod nejustificat, pot fi alocate fonduri monumentelor de grupa B numai în mediul urban, nu și în mediul rural. Aprecierea calității unui monument ar trebui să fie în întregime atributul experților în domeniu: arhitecți, istorici de artă, arheologi etc. Mai mult decât atât, în Lista Monumentelor Istorice se consemnează pentru fiecare obiectiv clasat valoarea deosebită pentru localitate, regiune sau țară, indiferent dacă se află în zona rurală sau urbană, atrage atenția domnului arhitect Hoinărescu.

Cel mai grav neajuns al ghidurilor îl reprezintă implicarea în realizarea analizei cost - beneficiu a așa-zisului fenomen de amortizare a monumentelor istorice prin stabilirea

unei valori reziduale și a unei durate medii de execuție de 60 de ani, după care obiectivul respectiv, amortizat fiind, poate fi casat și demolat. Aceasta în contextul în care nu de puține ori, proprietarii au solicitat casarea monumentelor istorice de diferite categorii în vederea eliberării amplasamentului pentru a face loc unor afaceri imobiliare.

Tot în mod arbitrar a fost stabilit și procentul legal de maxim 20,5% din valoarea construcțiilor pentru capitolul diverse și neprevăzute.

În paralel, din rândul lucrărilor eligibile sunt eliminate o serie de intervenții importante în procesul de restaurare, de exemplu restaurarea catapetesmei și a stranelor la biserici, care sunt elemente fixe, intim legate de configurația edificiilor respective. De asemenea, sunt considerate neeligibile cheltuielile pentru amenajări exterioare, precum și cele pentru

achiziția barărilor necesare funcționării șantierelor (în cadrul cotei legale pentru acest capitol din devizul general).

Nu în ultimul rând, evaluatorii independenți implicați în procesul de finanțare nu au pregătire de specialitate. De aici se explică și încetineala cu care proiectele ajung spre finanțare.

Toate aceste restricții îngreunează enorm derularea în bune condiții a finanțărilor din fonduri europene a lucrărilor de restaurare a monumentelor istorice de la noi din țară, atenționează președintele UNRMI.

Pe de altă parte, un obstacol greu de depășit pentru beneficiarii finanțării europene îl constituie asigurarea fondurilor necesare pentru începerea lucrărilor până la efectuarea rambursării. De cele mai multe ori, o parohie, de exemplu, nu dispune de fonduri decât pentru cheltuieli administrative și nu pentru a suporta

efectuarea lucrărilor. „Acest mecanism este total nefuncțional și cred că perfectarea unor reglementări clare cu structurile finanțatoare prin credite cu dobânda aferentă asigurată din alte surse va putea rezolva situația”, consideră domnul Hoinărescu.

În perspectivă, ar trebui să se țină cont imperios și de posibilitatea de a se finanța lucrări de restaurare la obiective aflate în proprietate privată, în condiții similare de cofinanțare cu cele aflate în proprietate de stat.

UNRMI a venit cu o serie de propuneri de îmbunătățire a programelor de finanțare, în contextul Comisiilor Consultative constituite pe lângă Ministerul Culturii și Patrimoniului, unde UNRMI este coordonatorul grupei de lucru Creștere economică prin cultură din cadrul domeniului Cultură și Patrimoniului Cultural.

În acest cadru au fost făcute propuneri concrete privind desemnarea

principiilor pe baza cărora urmează să se structureze planul pentru restaurarea monumentelor istorice în intervalul de programare 2014-2020, astfel încât derularea finanțărilor să fie corectă și eficientă.

„Este vremea ca pentru domeniul restaurării monumentelor istorice cadrul conținut al documentațiilor tehnice și economice să fie personalizat, deoarece, în prezent, precizările legale ale HG 28/2008 sunt incompatibile și păgubitoare pentru calitatea documentațiilor și lucrărilor de restaurare elaborate pe baza lor”, afirmă arh. Călin Hoinărescu.

Patrimoniul rural

Universitatea de Vară Bucium, model de salvare a patrimoniului rural neprotejat prin restaurare in situ, modernizare și reconceptualizare

Ștefana Bianu și Loredana Brumă

„**Uniunea europeană** nu se va putea realiza cu adevărat decât prin cultură, fiecare națiune punând în valoare diversitatea și specificul național al patrimoniului său”, a fost motto-ul celei de-a XV-a ediții a Entretiens du Patrimoine, eveniment desfășurat sub titlul Patrimoines de l'Europe Patrimoine Européen, organizat de Ministerul Culturii din Franța, ce a avut loc la Paris, în martie 2007. Cu acest prilej, în urma sondajului IPSOS, a fost evidențiată discrepanța istorică dintre percepția și tratarea patrimoniului între țările europene de vest și est. Pe fondul dezbaterilor, urgența intervenției pentru salvarea patrimoniului rural neclădit și fragil a determinat fondarea Asociației Rencontres du Patrimoine Europe-Roumanie (RPER) în Franța, cu filială în România.

În cadrul comunei Bucium, din județul Alba, Asociația RPER-Ro a organizat în 2011 și 2012, primele două ediții ale Universității de Vară de Restaurare de Monumente și Situri, sub Înaltul Patronaj al Academiei Române, în vederea realizării unui model de repertoriere și valorificare a patrimoniului local în viziunea europeană. Împreună cu specialiști de patrimoniu, arhitecți, istorici, peisagiști, arheologi și

Școala veche

antropologi au avut loc programe didactice pentru încurajarea viitorilor actori ai politicii de patrimoniu în vederea specializării în reabilitarea și valorizarea patrimoniului rural încă existent. Proiectul urmărește sensibilizarea comunității și administrației locale prin oferirea unui suport de revitalizare economică locală, orientat spre relansarea meseriilor tradiționale și valorificarea potențialului cultural existent. Atragerea investitorilor în domeniul turismului cultural bazat pe promovarea specificului arhitectural local și desfășurarea de activități sportive specifice zonei montane devin o urmare firească a acestui demers.

Din cei 40% de locuitori ai țării ce trăiesc în mediul rural, 75% sunt în situație de precaritate și autarhie, fapt ce justifică importanța și urgența preluării și aplicării modelului creat în Bucium la nivel național. În acest sens, parteneriatele universitare au ca scop realizarea în viitor de cursuri opționale, specializări și stagii de restaurare a patrimoniului rural, iar parteneriatele cu muzeele tradiționale urmăresc schimbarea politicilor în sensul preluării și promovării restaurării in situ.

Desfășurarea Universităților de Vară (UdV) a fost posibilă urmare a parteneriatelor instituționale cu Primăria Bucium, Uniunea Arhitecților din România, Ordinul Arhitecților din România, Institutul Național de Patrimoniu, Institutul Cultural Român, Ambasada Franței în România, ICOMOS Internațional, Complexul Național Muzeal ASTRA și universitare cu Universitatea de Arhitectură și Urbanism "Ion Mincu" București, Universitatea "Lucian Blaga" - Facultatea de Patrimoniu - Sibiu, Universitatea Tehnică "Gheorghe Asachi" - Facultatea de Arhitectură "G.M.Cantacuzino", Iași, Facultatea de Arhitectură și Urbanism a Universității Tehnice, Cluj - Napoca.

În luna iulie a acestui an, a fost publicat primul caiet Repertoriu Patrimoniu Rural Bucium. Studiul are la bază rezultatele primei ediții a UdV, organizată în anul 2011, când au fost repertoriolate 84 de obiecte de arhitectură vernaculară - fotografii, analize și caracteristici morfologice-constructive, localizare GPS, pentru 10 dintre acestea fiind întocmite și relevee.

În cadrul ediției din acest an, la care au participat 16 cursanți, repertoriul a fost continuat cu aprofundări de studiu pentru case ce necesită restaurări urgente, noile documente urmând a se regăsi în al doilea caiet "Repertoriu Patrimoniu Rural Bucium", de publicat în iulie, 2013. Au fost identificate și studiate 6 elemente de hotar, cruci și troițe, în vederea clasării ca monumente istorice, procedură ce a fost deja inițiată.

Experiența primei ediții, a contribuit la o mai mare deschidere a localnicilor față de activitățile desfășurate de Asociație, organizarea în acest an a concursului Casa cea mai dichisită, bucurându-se de un real succes. Preselectarea caselor a fost realizată în timpul deplasărilor pe teren, iar selecția finală a fost stabilită de către organizatori, în funcție de vechimea construcției, continuitatea locuirii, numărul cât mai mare de elemente tradiționale, fotografii de familie, obiecte de uz casnic și numărul cât mai redus de intervenții contemporane. Comitetul de organizare a fost alcătuit din conf. dr.arh. Mihai Opreanu - director al UdV, arh. Mihaela Hărmănescu - asistent de director, Ștefana Bianu - coordonator proiect, lozefina

Postăvaru - consultant științific din partea INP, Liliana Duna - coordonator tehnic din partea primăriei, Dan Moisa - director logistic, Ciprian Ștefan/ Ștefan Păucean - director științific din partea ASTRA, arh. Loredana Brumă - Responsabil PR.

Pentru mobilarea ulterioară a caselor restaurate, s-a început realizarea unei bănci de obiecte recuperate, piese de mobilier, ustensile și textile.

Școala Veche Bucium, construită în perioada 1884 - 1900, de către un arhitect italian necunoscut, constituie unul dintre obiectivele centrale de studiu, fiind și elementul în jurul căruia UdV a prins formă și s-a dezvoltat. După ce, de-a lungul timpului, a avut multiple funcțiuni, fiind sortită demolării, clădirea beneficiază în momentul de față de protecție climaterică temporară în așteptarea fondurilor necesare restaurării și reconceptualizării sale, avându-se în vedere transformarea ei în Centru internațional de studii de arheologie și arhitectură montană, ateliere-școală de meserii tradiționale și spații de cazare pentru participanți. În urma devizelor estimative primite în vederea restaurării, în parteneriat cu primăria, au fost investigate piste de finanțare nerambursabilă, fiind urmărite participarea la concursuri de profil, atragerea de parteneri, sponsori și mecenate. De asemenea, RPER acompaniază și susține instituțiile administrative în vederea atragerii de fonduri europene.

Șantierul de restaurare a Casei Colda, model de casă tradițională, datată în 1852, a început în luna august, 2012, fiind finanțat din donații private RPER. Ulterior restaurării, casa Colda va fi clasată asemenea elementelor de hotar și plasată în contextul cultural actual al comunei cu Casa Fefelega și Expoziția Etnografică.

În vederea dezvoltării unor platforme de dialog între actorii implicați în dezvoltarea comunelor și mediul academic, prin organizarea de sesiuni de comunicare, dezbateri, conferințe având ca invitați specialiști și reprezentanți ai administrațiilor, un demers important

de realizat este Observatorul Rural, în parteneriat cu Uniunea Arhitecților din România, Ordinul Arhitecților din România și parteneri din mediul privat.

Întregul proiect se desfășoară în filosofia Declarației ICOMOS de la Quebec, din 2008: Salvarea spiritului locului și pledează pentru restaurarea și reconceptualizarea patrimonială in situ, în favoarea dezvoltării durabile în contextul european, unde patrimoniul este de fapt un motor economic și de dinamizare a vieții sociale, conform rezoluției ICOMOS, de la Paris, din 2011.

Programul a fost inspirat și confirmat de scopul și misiunile Fondation du Patrimoine din Franța: "salvarea și valorizarea patrimoniului rural neprotejat. Case, biserici, poduri, lavoare, mori, patrimoniu industrial, mobilier, natural... toate tipurile de patrimoniu de proximitate sunt eligibile pentru acțiunile Fundației. Alături de Stat și de principalii actori ai domeniului, ea ajută proprietarii publici și asociații să își finanțeze proiectele, permite proprietarilor privați să își defiscalizeze lucrările în totalitate sau parțial, și mobilizează mecenatul întreprinderilor".

Rămâne să găsim împreună soluții pentru salvarea și punerea în valoare a patrimoniului rural neclădit, încă existent, in situ, altfel România riscă să piardă identitatea și demnitatea în fața tuturor celor care nu au suferit de 67 de ani de răsturnare a scării valorilor.

